

POČINIOCI NASILJA NAD STARIJIM OSOBAMA

Nusreta SALIĆ
Hariz ŠARIĆ

UDK 364.63-027.553-053.9(497.6 Tuzla)

SAŽETAK: U radu se predstavljaju rezultati istraživanja pod nazivom “Socijalni uzroci nasilja nad licima treće životne dobi na području Tuzlanskog kantona” koje je provedeno 2012. godine. Predmet istraživačkog rada je obuhvatio sagledavanje socijalnih uzroka izloženosti nasilju u porodici te na sagledavanje izloženosti starijih osoba porodičnom nasilju, vrste i pojavnne oblike nasilja, učestalost i socijalne (riziko) faktore koji mogu prouzrokovati nasilje nad osobama treće životne dobi. Istraživanje je provedeno u vremenu od 01. marta 2012. do 30. oktobra 2012. godine. Obuhvaćeno je 130 starijih osoba i 44 stručnjaka uposlena u 13 centara za socijalni rad, što čini ukupno 174 ispitanika.

Istraživački rad imao je za cilj ispitati izloženost starijih osoba porodičnom nasilju, vrste/pojavnne oblike, učestalost, počiniocce i odnos/stav prema prijavi nasilja nadležnim institucijama. Osnovni cilj istraživanja je bio ispitati uticaj određenih rizičnih faktora na pojavu nasilja nad osobama treće životne dobi.

Ključne riječi: starije osobe, nasilje, počinioci nasilja, nasilje nad starijim osobama, riziko faktori, socijalni uzroci

1. Uvod

U zemljama u kojima je došlo do tranzicije političkih i socijalnih sistema, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, starije osobe našle su se u izuzetno teškim životnim situacijama. Pored socijalne i ekonomske isključenosti sa kojim se susreću starije osobe, sve više se javljaju i problemi vezani za nasilje nad njima. Ovo nasilje javlja se u porodici, ali isto tako i u socijalnoj sredini u kojoj su za vrijeme radnih i društvenih aktivnosti bili i socijalno uvažavani. Konkretna naučna istraživanja o nasilju nad starijim osobama uglavnom su bila usmjerena na statističke podatke o rasprostranjenosti. Nema pouzdanih podataka o istraživanju u Bosni i Hercegovini na ovu temu, što znači da ne postoje naučna saznanja, koja bi poslužila kao polazište za istraživanje.

Zlostavljanje starijih osoba može se definisati kao svako ponašanje u

sklopu ljudskih odnosa povjerenja, koje na neki način šteti starijoj osobi (Rusac, 2006). Nasilje se može zbivati u privatnosti doma, u ustanovi i strukturalno. U literaturi se spominje i duhovno zlostavljanje koje uključuje korištenje vjere i duhovnosti u smislu iskorištavanja, manipulisanja i kontrolisanja starije osobe, ismijavanja njihovih vjerovanja, nepoštivanje njihove duhovnosti u smislu ponašanja i uopće tradicije (Rusac, 2006). Fokus ovog istraživanja je nasilje nad starijim osobama u okviru porodice, a vrste nasilja koje će se istraživati su: fizičko, psihičko, finansijsko i zanemarivanje.

Značaj istraživanja ove teme proizlazi iz činjenice da je nasilje nad starijim osobama veoma aktuelan problem, ima trend rasta, ali i da je još uvijek nedovoljno osviješten od strane društvene zajednice i njenih članova. Rezultati istraživanja mogu poslužiti za podizanje kolektivne

svijesti članova društvene zajednice, kao i stručnjaka koji rade na problemu nasilja. S obzirom da uspješno pristupanje rješavanju problema i prevenciji podrazumijeva poznavanje pojave u njenim osnovnim dimenzijama, rezultati do kojih se došlo istraživanjem mogu pomoći i u radu stručnih osoba koji se bave ovom problematikom: socijalnim radnicima, socijalnim pedagogima, psiholozima, ali i široj društvenoj zajednici u kreiranju mjera i programa prevencije.

Nasilje je lični i društveni problem i dio je naše svakodnevnice. O tome da li je posrijedi nasilje zavisi od mnogih, dijelom, divergentnih perspektiva. Počinioci smatraju žrtve, a žrtve počiniocce, odgovornima. Posmatrači postaju sudionici, sudionici vjeruju da su, dijelom, bili samo posmatrači (Hirsch&Kranzhoff, 1997-prema Hirsch, 2000). Stoga, fenomen nasilja ne može biti objašnjen

linearno – kauzalno, nego zahtijeva kompleksniju analizu. (Frindte, 1993 prema Hirsch 2000).

Nasilje nad starijim licima je lični, porodični i društveni problem. Svjetska zdravstvena organizacija, prema INPEA definiciji (WHO, 2011.) nasilje nad starijim osobama definiše kao pojedinačan ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja, koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol, nepriliku i/ili starijoj osobi. Tako određenje zlostavljanja može se svrstati u nekoliko vrsta ispoljavanja. Najprije, to je fizičko zlostavljanje koje se manifestuje kroz nanošenje boli fizičkom integritetu žrtve, zatim psihičko ili emocionalno kao nanošenje duševnog bola, potom finansijsko/materijalno koje se odnosi na ilegalnu upotrebu prihoda i materijalnih dobara starije osobe, seksualno nasilje koje se manifestuje kroz seksualni kontakt bez dozvole starije osobe i zanemarivanje u vidu odsustva ili lošeg ispunjavanja obaveza prema starijoj osobi. Osim nasilja od strane članova porodice, u literaturi se kao oblik nasilja navodi i nasilje u domovima, kao i od strane društva. Nasilje se može podijeliti s obzirom na mjesto gdje se odvija i način nasilnog ponašanja te se može događati u privatnosti doma, u ustanovi ili strukturalno. Fokus u provedenom istraživanju je na porodičnom nasilju koje podrazumijeva bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima, ili propuštanje dužnog činjennja i pažnje koje ozbiljno sputavaju članove porodice da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti u javnoj ili privatnoj sferi života (Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, FBiH, 2005).

Za starije osobe koje žive privatno, u svojim kućama, nasilje može biti povezano sa mnogobrojnim faktorima, a koji će biti detaljnije obrađeni u narednim dijelovima rada. Najčešća podjela nasilja se odnosi na karakteristike ispoljenog nasilja i to: fizičko, psihičko, materijalno/finansijsko,

seksualno nasilje i zanemarivanje, koje su operacionalne i u ovom istraživanju. S obzirom na osjetljivost teme i populacije istraživanja, kao i društveno-kulturološkog okvira u kojem je istraživanje provedeno, seksualno nasilje je izostavljeno.

Izvor za ovaj rad o počiniteljima nasilja je istraživanje provedeno pod nazivom *Socijalni uzroci nasilja nad licima treće životne dobi na području Tuzlanskog kantona*. Istraživanje je provedeno od 01. marta 2012. do 30. oktobra 2012. godine. Uzorak je činilo 130 starijih osoba i 44 stručnjaka uposlena u 13 centara za socijalni rad na području Tuzlanskog kantona, što čini ukupno 174 ispitanika. Za pribavljanje podataka korištene su metode analize sadržaja dokumenata, te metoda ispitivanja sa sljedećim mjernim instrumentima: Upitnik za

starije osobe i Upitnik za stručnjake, posebno konstruisani za potrebe ovog istraživanja. Istraživanje je imalo za cilj ispitati izloženost starijih osoba porodičnom nasilju, vrste/pojavne oblike, učestalost, počinioci i odnos/stav prema prijavi nasilja nadležnim institucijama. Osnovni cilj istraživanja je bio ispitati uticaj određenih rizičnih faktora na pojavu nasilja nad starijim osobama u porodici.

2. Riziko faktori za nasilje nad starijim osobama

Zlostavljanje potiče iz tzv. mozaika rizičnih faktora, a što je više rizičnih faktora u porodici veća je vjerovatnoća da će se nasilje i dogoditi. (Horl J, Spannring R., 2011). Prema ranijim rezultatima istraživanja mogu se izdvojiti pet rizičnih konstelacija čija

Tabela 1. *Vrste nasilja i pojavni oblici (indikatori) nasilja*

Vrste nasilja	Pojavni oblici (Indikatori)
Psihičko nasilje	Podizali glas, vikali bez razloga Govorili ružne riječi, psovali Nisu željeli razgovarati Prijetili i zastrašivali Okrivljavali za to kako se osjećaju Okrivljavali kad stvari u kući krenu loše Ismijavali i podcjenjivali Vrijedali
Ekonomsko nasilje	Otvaranje pošte bez znanja i dopuštenja Bili prisiljeni mijenjati testament i oporuke Potpisivanje dokumenata bez znanja i dopuštenja Uzimanje novca, bez znanja Prisiljavanje da im dajete novac Prisiljavanje da im dajete druge materijalne stvari
Fizičko nasilje	Udaranje nogom Povlačenje za kosu Šamaranje Udaranje šakom Bacanje na pod Davljenje ili gušenje Gadanje nekim predmetom Prijetnja nožem, pištoljem
Zanemarivanje	Uskraćivanje hrane i jela Uskraćivanje kupanja, čišćenja na vrijeme Uskraćivanje čiste odjeće Neodržavanje čistim prostor u kojem živite Nisu kupovali i davali lijekove redovno

Ajduković i ost. (2008): Upitnik izloženosti starijih osoba nasilju

je vjerovatnoća negativnog uticaja veća ukoliko ih istovremeno više djeluje: uzajamna ovisnost između žrtve i nasilnika – nemogućnost distanciranja – socijalna izolacija, npr.: nedovoljna društvena podrška – fizička i psihička preopterećenost – biološke predispozicije (Horl J, Spannring R.,2011). U kontekstu bosanskohercegovačkog društva, usljed nesređenog sistema podrške starijim osobama, bitan faktor koji povećava rizik za nasilje je njihova zavisnost od članova porodice, usljed nedostatka međugeneracijske solidarnosti (Šadić, Salić 2015).

Kada se govori o faktorima rizika na strani starijih osoba, ranija

istraživanja su pokazala da su starija dob (osobito stariji od 80 godina), ženski spol, niže obrazovanje te nemogućnost vođenja brige o sebi značajno povezani s povećanim rizikom od zlostavljanja (Pillemer i Finkelhor, 1988.; NCEA, 1998.; Collins, 2006, prema Rusac 2008).

Zlostavljanje starijih je problem izazvan uzrocima koji se kumuliraju i prepliću, a uključuje strukturu ličnosti počinitelja, porodičnu strukturu, životno iskustvo i okolinske (socio-kulturalne) faktore, kao i karakteristike samih starijih osoba. Ponekad je zlostavljanje starijih samo jedan od simptoma nasilja u porodici i vrlo često uključuje nasilje

između ostalih članova porodice. U tabeli 1, predstavljene su vrste nasilja prema Ajduković i ost. (2008).

3. Počinioci nasilja

Percepcija ispitanika o tome ko su najčešće počinioci nasilja nad starijim osobama u porodici utvrđena je analizom stavova starijih osoba i stručnjaka. Pitanja o tome ko su počinioci nasilja formulisana su na dva načina. Prvi set pitanja se odnosio na generalnu percepciju starijih osoba i stručnjaka o počiniocu nasilja nad starijim osobama, a drugi na starije osobe koje su doživjele nasilje.

Tabela 2. *Frekvencije, mjera centralne tendencije i disperzija percepcije ispitanika o najčešćim počiniocima nasilja*

Ko od navedenih članova porodice najčešće vrši nasilje		N	M	SD	da		ne	
					n	%	n	%
Sin	Stručnjaci	44	1,55	0,504	20	45,5	24	54,5
	Starije osobe	130	0,68	0,79	35	26,9	27	20,8
Kćerka	Stručnjaci	44	1,93	0,255	3	6,8	41	93,2
	Starije osobe	130	0,85	0,941	13	10	49	37,7
Suprug/supruga	Stručnjaci	44	1,61	0,493	17	38,6	27	61,4
	Starije osobe	130	0,76	0,87	25	19,2	37	28,5
Snaha	Stručnjaci	44	1,93	0,255	3	6,8	41	93,2
	Starije osobe	130	0,83	0,925	16	12,3	46	35,4
Zet	Stručnjaci	44	2	0			44	100
	Starije osobe	130	0,93	0,99	10	7,7	52	40
Unuk	Stručnjaci	44	1,82	0,39	8	18,2	36	81,8
	Starije osobe	130	0,88	0,957	10	7,7	52	40
Unuka	Stručnjaci	44	1,98	0,151	1	2,3	43	97,7
	Starije osobe	130	0,93	0,99	3	2,3	59	45,4
Drugi članovi	Stručnjaci	44	1,98	0,151	1	2,3	43	97,7
	Starije osobe	130	0,94	0,99	2	1,5	60	46,2
Ne znam	Stručnjaci	44	1,75	0,438	11	25	33	75
	Starije osobe	130	0,84	0,93	15	11,5	47	36,2

Na osnovu analize dobijenih rezultata, konstatuje se da je prema stavovima ispitanika najčešći počinitelj nasilja nad starijim osobama u

porodici – sin, smatra 45,5% stručnjaka i 26,9% starijih osoba, potom suprug/a, smatra 38,65% stručnjaka i 19,2% starijih osoba. (Tabela 2)

Zaključujemo da je prema mišljenjima ispitanika najčešći počinitelj nasilja nad starijim osobama u porodici – sin.

Tabela 3. *Frekvencije, mjera centralne tendencije i disperzija najčešćih počinioca nasilja*

Od koga ste doživjeli nasilje	N	M	SD	da	ne
Sin	130	0,25	0,61	9	12
Kćerka	130	0,32	0,73	1	20
Suprug/supruga	130	0,25	0,61	9	12
Snaha	130	0,30	0,70	3	8
Zet	130	0,32	0,74	0	21
Unuk	130	0,30	0,70	3	18
Unuka	130	0,31	0,71	2	19
Drugi članovi	130	0,32	0,74	0	21

Od ukupno 130 starijih osoba, 16,2 % je potvrdilo da je bilo izloženo nasilju u porodici. Na pitanje od koga su doživjeli nasilje, isti broj ispitanika je doživio nasilje od sina i supruga/supruge. Srednja vrijednost 0,25 ukazuje da su starije osobe jednakom mjerom doživjele nasilje od sina i supruga/supruge (Tabela 3). Zaključujemo da je najčešći počinitelj nasilja nad starijim osobama u porodici – sin i suprug.

Prijavljivanje nasilja

Pod pretpostavkom da je nepoznat broj nasilja nad starijim osobama veliki, jer se ne prijavljuje, cilj je bio ispitati stavove starijih osoba i stručnjaka o tome da li starije osobe, generalno, prijavljuju nasilje u porodici, kolika je razlika između doživljenog i prijavljenog nasilja. Da li su članovi porodice, koji su najčešće svjedoci nasilja nad starijim osobama, rodbina, prijatelji, službena lica, suzdržani u prijavljivanju, iako su obavezni da prijave nadležnim institucijama. Dešava li se i koliko često da nasilje, ipak, prijave članovi porodice, rodbina, prijatelji, službena lica, i s tim ispune svoju minimalnu moralnu i zakonsku obavezu. Smatraju li starije osobe da li, uopće, treba prijaviti nasilje koje se doživi u porodici ili to treba ostati u okvirima porodice. Da li bi prijavili, ukoliko lično dožive nasilje i da li su prijavili oni koji su doživjeli nasilje. Rezultati do kojih se došlo pomoći će da se shvati odnos starijih osoba i

stručnjaka prema prijavljivanju nasilja kojeg dožive starije osobe od nekog člana svoje porodice.

Analizirajući odgovore na pitanja o tome da li starije osobe prijavljuju nasilje koje dožive, uočava se da 14,6% starijih osoba i 36,4% stručnjaka smatra da starije osobe prijavljuju doživljeno nasilje. Na pitanje koliko često prijavljuju, stručnjaci iznose odgovore prema sljedećem redoslijedu: ponekad (15,9%), rijetko (13,6%), veoma rijetko (4,5%) i veoma često (2,3%).

Prema stavovima i saznanjima stručnjaka (75% ispitanika) o prijavljivanju nasilja, proisteklih iz profesionalnog angažmana u centrima za socijalni rad, uočava se velika razlika u broju između doživljenog i prijavljenog nasilja. Dvije trećine ispitanika je odgovorilo da se često dešava da osobe (članovi porodice, komšije, prijatelji, rodbina, službena lica) imaju informaciju da su starije osobe izložene nasilju u porodici, a isto ne prijavljuju nadležnim institucijama, a 9,1% smatra suprotno. Na pitanje da li su se u svojoj profesionalnoj praksi susretali sa slučajevima nasilja koja su prijavili treća lica, 43,2% stručnjaka je potvrdno odgovorilo, 40,9% se nije susretalo s takvim slučajevima, a o učestalosti susretanja sa slučajevima da nasilje nad starijim osobama prijave treća lica, ponekad (15,9% stručnjaka), rijetko (13,6%) i veoma rijetko (4,5%).

Prema iskazima stručnjaka, komšije (11%) najčešće prijavljuju nasilje

nad starijim osobama u porodici, što ukazuje na bitnost međukomšijskih odnosa čija se briga i solidarnost pokazala u ovom istraživanju. Iz rezultata istraživanja vidi se da je najčešće biran razlog zbog kojeg starije osobe ne prijavljivanju nasilje, stid (60,8%), strah (58,5%). Ispitanici su ostale razloge navodili sa dosta nižim frekvencijama. Niko im neće pomoći, razlog je neprijavljanja sa relativnom frekvencijom od 31,5%.

Distribucijom odgovora na postavljena pitanja, može se konstatovati da su starije osobe većinom – 80,8% mišljenja da nasilje treba prijaviti, a 5,4% da ne treba. Na pitanje smatraju li da se često dešava da članovi porodice, komšije, prijatelji, rodbina, koji imaju informaciju da se vrši nasilje nad starijim osobama, isto ne prijavljuju nadležnim institucijama (policija, centar za socijalni rad), ispitanici su najčešće (63,8%) dali potvrdne odgovore. Da postoji velika razlika između učinjenog i prijavljenog nasilja, potvrdilo je više od polovine ispitanika 60,8%, ne zna 36,9%, a da ne postoji razlika smatra 2,3% ispitanika. Na osnovu svih rezultata do kojih se došlo, može se zaključiti da starije osobe rjeđe prijavljuju nasilje koje dožive od članova porodice, nego što su mu izložena. U prilog ovoj tvrdnji idu stavovi stručnjaka i starijih osoba da postoji značajna razlika između prijavljenog i doživljenog nasilja nad starijim osobama (60,8% starijih osoba i 75% stručnjaka). Od 130 starijih osoba, 16,2% je doživjelo neki od oblika nasilja, a samo 9 ispitanika je prijavilo nadležnim ustanovama, što nas navodi na zaključak da postoji statistički značajna razlika između broja slučaja nasilja kojeg dožive starije osobe i broja koji prijave. Rezultati istraživanja ukazuju da se 52,3% starijih osoba obratilo centru za socijalni rad u slučaju izloženosti nasilju u porodici. Na osnovu rezultata do kojih se došlo, može se zaključiti da starije osobe rjeđe prijavljuju nasilje, ali, u slučaju da prijave, polovina ispitanika, tj. 52,3% bi se obratilo centru za socijalni rad. Rezultati istraživanja pokazuju da, u slučaju izloženosti

nasilju, više od trećine ispitanika (39,2%) bi se povjerilo članovima porodice, 35,4% centru za socijalni rad, 27,7% policiji i rodbini 19,2%. Najmanje povjerenja starije osobe imaju prema komšijama i prijateljima.

3.1. Rizični faktori – socijalni uzroci

Socijalni uzroci nasilja nad starijim osobama sagledani su na osnovu stavova ispitanika (starijih osoba i stručnjaka), odnosno, stepena slaganja sa petnaest, teorijskim istraživanjem utvrđenih rizičnih faktora – pokazatelja, koja su klasificirana na osnovu socio-ekonomskog stanja, odnosa unutar porodice, socijalnopatološkog ponašanja članova porodice i potrebe starijih za brigom i njegom od članova porodice.

Rezultati istraživanja su pokazali da *starije osobe* najčešće potencijalne uzročnike navode sljedećim redoslijedom: konzumiranje alkohola, ovisnost o drogama, kockanje, nepovoljni materijalni uslovi porodice, nezaposlenost članova porodice, međugeneracijski prenos zlostavljanja, niska primanja porodice, stresne situacije, ovisnost mlađih članova porodice o primanjima starijih, ovisnost starih o pomoći i brizi, zdravstveno stanje starijih osoba, invalidnost starijih osoba, nedovoljna briga nadležnih ustanova o starijim osobama, preopterećenost brigom i njegom o starim članovima porodice i nasilje kao naučeno ponašanje.

Prema mišljenju *stručnjaka*, najčešći potencijalni uzročnici, prema značajnosti, navode se sljedećim redoslijedom: konzumiranje alkohola, nepovoljni materijalni uslovi porodice, nezaposlenost članova porodice, niska primanja porodice, stresne situacije, kockanje, ovisnost o drogama, nasilje kao naučeno ponašanje, međugeneracijski prijenos zlostavljanja, ovisnost mlađih članova porodice o primanjima starijih, ovisnost starijih osoba o pomoći i brizi, preopterećenost brigom i njegom o starim članovima porodice, zdravstveno stanje starijih osoba, invalidnost starijih osoba i nedovoljna briga nadležnih ustanova o starijim osobama.

Od svih petnaest navedenih rizičnih faktora, najviše negirani uticaj je,

upravo, zdravstveno stanje i invalidnost starijih osoba. 45,4% starijih osoba i 36,4% stručnjaka se slažu da zdravstveno stanje starijih osoba može uticati na nastanak nasilja prema njima, dok se, zaista, veliki procent, 50% stručnjaka i 45,4% starijih osoba, nije odredio po tom pitanju. Uticaj negira 30,8% starijih osoba i 13,6% stručnjaka.

O vezi između invalidnosti starijih osoba i nasilja nad njima, mišljenja su različita. Naime, 42,3% starijih osoba i 34,1% stručnjaka se slaže da postoji korelacija i da invalidnost starijih osoba može uticati na nastanak nasilja prema njima, dok se čak 35,4% starijih osoba ne slaže, kao i 15,9% stručnjaka.

Preopterećenost brigom o starijim osobama može biti uzrok nasilja, izjavljuje 37,7% starijih osoba i 40,9% stručnjaka, 33,8% starijih osoba i 15,9% se ne slaže, a 28,5% starijih osoba i 43,2% stručnjaka je neodlučno.

Ukupni rezultati za navedena četiri pokazatelja u četvrtoj grupi riziko faktora je sljedeća: 43,08% starijih osoba i 41,48% stručnjaka potvrđuje da potreba starijih osoba za brigom i njegom usljed bolesti može dovesti članove porodice u situaciju da se nasilno ponašaju prema starijim osobama kojima je potrebna njihova pomoć. Konstelacije ovakvih odnosa su veoma komplikovane, te mogu biti tema drugih istraživanja. Veliki broj ispitanika je neodlučan u prosuđivanju uticaja, i to 44,9% stručnjaka i 26, 53% starijih osoba, ne slaže se 30,38% starijih i 16,63% stručnjaka.

Zaključna razmatranja

Nasilje nad starijim osobama je lični, porodični i društveni problem. Svjetska zdravstvena organizacija u zadnjem Izvještaju o prevenciji nasilja navodi argumente koji govore u prilog navedenom nasilju nad starijim osobama, i definiše nasilje kao pojedinačan ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja, koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol, nepriliku i/ili starijoj osobi.

U istraživanju *Socijalni uzroci nasilja nad licima treće životne dobi na području Tuzlanskog kantona* istraženi su:

izloženost starijih osoba porodičnom nasilju, vrste/pojavne oblike nasilja, učestalost nasilja, najčešće počinioc i odnos/stav starijih osoba prema prijavi nasilja nadležnim institucijama te uticaj socijalnih faktora rizika na pojavu nasilja nad osobama treće životne dobi. Na osnovu istraživanja došlo se do sljedećih zaključaka:

- Statističkom analizom je utvrđeno da su starije osobe izložena nasilju u porodici. Od ukupno 130 ispitanih starijih osoba, 16,2% je izloženo nekom obliku nasilja.
- Starije osobe su upoznate sa ponašanjima koja spadaju u domen nasilnih, te najveći broj njih smatra da je udaranje nasilje, s tim da jedna polovina ispitanih starijih osoba doživljava i neposlušnost prema njima, nasiljem.
- Percepcija o generalnoj izloženosti starijih osoba nasilju se razlikuje među ispitanicima. Naime, generalna procjena stručnjaka da su stariji izloženi nasilju je veća nego procjena starijih osoba.
- Prema spolu, žene su češće žrtve nasilja, a prema bračnom statusu, istom mjerom su izložena nasilju lica koja su u braku i udovice/udovci.
- Najčešće izloženi nasilju, prema dobi, su lica od 60-65 godina.
- S obzirom na zdravstvene probleme ispitanika, najveći broj starijih osoba koji svoje zdravstveno stanje procjenjuju kao loše, bilo je izloženo nasilju, zbog čega se te dvije varijable mogu dovesti u vezu.
- Teorijskom i statističkom analizom potvrđeno je da su starije osobe, za razliku od drugih vrsti nasilja, najčešće izložene psihičkom nasilju, potom materijalnom, fizičkom i zanemarivanju.
- Od pojavnih oblika nasilja, starije osobe su najčešće izložene različitim oblicima psihičkog nasilja.
- Problem zanemarivanja starijih osoba je prema procjenama stručnjaka daleko veći problem nego prema mišljenju starijih osoba.
- Stručnjaci se u svojoj profesionalnoj praksi često susreću sa nasiljem

nad starijim osobama, 50% od tih slučajeva prijave policijskoj upravi, dok za samo jedan mali dio njih budu izrečene zaštitne mjere.

- Najčešći počinioci nasilja u porodici su sinovi pa bračni partner, generalna je procjena ispitanika, s tim da su starije osobe bile podjednako izložene nasilju u porodici od sinova i bračnih partnera.
- Da je tamni broj nasilja nad starijim osobama veliki pokazuje i činjenica da starije osobe češće doživljavaju nasilje, nego što ga prijavljuju. Naime, od 21 (16,2%) ispitanika koji su doživjeli nasilje, samo 9 ih je prijavilo nadležnim ustanovama.
- Učestalost nasilja je znatno veća, nego što se priznaje i prijavljuje, jer samo 72,76% starijih osoba, indirektnom metodom, dokazuje da nikada nije doživjelo neki od oblika psihičkog nasilja, što znači da je u prosjeku 27% starijih osoba barem ponekad bilo izloženo psihičkom nasilju.
- Statističkom analizom potvrđeno je da starije osobe češće doživljavaju nasilje, nego što ga prijavljuju.
- Nasilje nad starijim osobama najčešće prijavljuju komšije
- Iako starije osobe iskazuju spremnost i stava su da ukoliko se doživi nasilje da ga treba prijaviti nadležnim ustanovama, mali broj njih prijavi doživljeno nasilje.

Najčešći razlozi zbog kojih starije osobe ne prijavljuju nasilje je stid, a zatim strah. Indikativna je analiza odgovora na pitanje o razlozima neprijavlivanja koja pokazuje da su od devet navedenih razloga, i za stručnjake i starije osobe, najvažniji razlog neprijavlivanja stid pa strah.

- Centar za socijalni rad ima bitnu ulogu u procesu povjeravanja u slučaju nasilja, jer bi mu se obratilo više od polovine ispitanika.
- Nezaposlenost članova porodice, niska primanja porodice, neadekvatni materijalni uslovi porodice, ovisnost mlađih članova porodice o primanjima starijih članova porodice, nedovoljna briga nadležnih ustanova o starijim osobama uzrokuje nasilje.
- Statističkom analizom potvrđeno je da neadekvatna socio-ekonomska situacija unutar porodice utiče na pojavu nasilja nad starijim osobama u porodici.
- Statističkom analizom potvrđeno je da neprilagođeni odnosi unutar porodice utiču na pojavu nasilja nad starijim osobama u porodici.
- Starije osobe i stručnjaci socijalno- patološka ponašanja članova porodice povezuju sa nasiljem nad starijim osobama.
- Najznačajni uzročnik nasilja nad starijim osobama je konzumiranje alkohola.

- Statističkom analizom potvrđena je da socijalno-patološko ponašanje članova porodice utiče na pojavu nasilja nad starijim osobama u porodici.
- Potreba za brigom i njegom nije značajan uzrok nasilja nad starijim osobama.
- Teorijskom i statističkom analizom potvrđeno je da različiti socijalni uzroci dovode do izloženosti starijih osoba nasilju u porodici.
- Centri za socijalni rad nemaju adekvatnu evidenciju o slučajevima nasilja nad starijim osobama u porodici. U prilog argumentaciji ovog stava ide i činjenica da smo dobili različite podatke putem dopisa i rezultata anketiranja.
- Na području Tuzlanskog kantona nema potpunih zvaničnih podataka iz oblasti nasilja u porodici. Naime, statistički podaci o nasilju nisu dostupni u svim nadležnim institucijama, dok se način vođenja evidencije razlikuje od institucije do institucije, te se isti ne razvrstavaju po adekvatnom starosnom kriteriju, a bez tog kriterija nije moguće imati uvid u rasprostranjenost nasilja nad starijim osobama.
- Generali zaključak je da je nasilje nad starijim osobama na području Tuzlanskog kantona prisutna pojava koju uzrokuju različiti socijalni rizični faktori i da je prisutno u različitim pojavnim oblicima.

Izvori i literatura

- Ajduković, M., Rusac, S., Ogresta, J. (2008): *Izloženost starijih osoba nasilju*, Revija socijalne politike, god. 15, br. 1, str. 3-22, Zagreb
- Ajduković, M., Muslić, Lj., Rusac, S., Ogresta, J., (2008): *Senzibilnost za nasilje nad starijima u obitelji- razvoj skale i prvi rezultati*. Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada 15 265-287.
- Dervišbegović, M., (2003): *Socijalni rad, teorija i praksa*, Zonex ex Libris, Sarajevo
- Dongenvon M. (2006.): *Dealing with elder abuse in The Netherlands*.
Hirsch, R.D., *Gewalt gegen alte Menschen – Ein Überblick zur Situation in Deutschland – Möglichkeiten zur Prävention und Intervention durch private Initiativen*; HsM-Bonner Initiative gegen Gewalt im Altere. V., Bonn, 2000
- Horl J, Spannring R., (2011): *Gewalt gegen ältere Menschen*, Bundesministerium für Soziale Sicherheit und Generation, Gewaltbericht – Gewalt in der Familie, Teil IV, 305-344
- Hörl J., Schimany P. (2004): *Zeitschrift für Familienforschung*, 15. Jahrg., Heft 2/2004, S. 194-215; http://www.ncaop.ie/publications/research/reports/52_ABUSE.pdf
- Iborra Marmolejo I. (2008): *Elder abuse in the Family in Spain*, Queen Sofia-Center, Valencia
- Lehner E., Schopf A. (2009): *Breaking the Taboo – Gewalt gegen ältere Frauen in der Familie: Erkennen und Handeln*, Forschungsinstitut des Roten Kreuzes, Wien.
- Neno, R. i Neno, M. (2005): *Identifying abuse in older people*. Nursing Standard. 20 (3), 43-47.
- O’Keeffe M., i ost. (2007): *UK Study of Abuse and Neglect of Older*

- People, National Centre for Social Research, London
- Petrušić N., Todorović N., Vračević M. (2012): *Nasilje nad starim osobama*, Crveni krst Srbije, Beograd
- Rusac, S., (2006): *Nasilje nad starijim osobama*. Ljetopis socijalnog rada. 13; 331-346.
- Rusac, S., (2009): *Počinitelji nasilja nad starijim osobama u obitelji*. Socijalna psihijatrija. 37 ; 129-136.
- Rusac, S., (2010): *Nasilje nad starijim osobama u obitelji na području grada Zagreba*. Ljetopis socijalnog rada. 16, 573-594.
- Šadić S, Salić N, (2015). Social and economic causes of elderly violence in Bosnian society in: Violence against the elderly Challenges-Research-Action, Toronto: European Association of Schools of Social Work
- Tufan, I. (2011): *Violence against the elderly in Turkey*, 1st Turkey atlas of Gerontology – Geriatrics, Antalya
- Vuković, D., (2009): *Socijalni rad sa starijim osobama*, Reader, Beograd
- WHO (2011): *European report on preventing elder maltreatment*
- WHO, (2002): *Abuse of the elderly*
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije BiH”, br. 22/05 od 06. 04. 2005. godine).

الموجز

العنف ضد المسنين

نُصرتا ساليتش و حارز شاريتش

يقدم البحث نتائج دراسة أجريت سنة ٢٠١٢ بعنوان «النتائج الاجتماعية للعنف ضد المسنين في إقليم توزلا»، وقد شمل موضوع هذه الدراسة النظر في الأسباب الاجتماعية للعنف الأسري وخاصة ضد المسنين، وأنواع العنف ضد المسنين وأشكاله، وتكرار حدوثه والعوامل الاجتماعية التي قد تؤدي إليه. وقد أجريت الدراسة في الفترة من ١٠ من مارس إلى ٠٣ من أكتوبر ٢٠١٢، وشملت ٠٣١ شخصا مسنا و٤٤ خبيرا ومختصا يعملون في ٣١ مركزا اجتماعيا، أي ما مجموعه ٤٧١ شخصا.

كان الهدف من الدراسة تقصي مدى تعرض المسنين للعنف الأسري، وأنواعه وأشكاله وتكرار حدوثه ومرتكبيه والموقف من التبليغ عنه لدى المؤسسات المختصة. وقد كان هدف الدراسة الأساسي اختبار تأثير بعض العوامل في ظاهرة العنف ضد المسنين.

الكلمات الرئيسية: المسنون، العنف، مرتكبو العنف، العنف ضد المسنين، العوامل، الأسباب الاجتماعية.

Summary

PERPETRATORS OF VIOLENCE UPON ELDERLY

Nusreta Salić and Hariz Šarić

This article presents the results of research study titled “Social causes of violence against elderly in Tuzla Canton” carried out in 2012. The objective of this research was analysis of social causes for domestic violence and reasons for susceptibility of becoming a victim of domestic violence in later age. Kinds and forms of violence, frequency and social (risk) factors that can produce violence on people in later age were also surveyed. The research was carried out during the period from 1st March to 30th October 2012. Questionnaire included 130 elderly persons and 44 experts employed at 13 social work centres.

The research work aimed at analysing the extent of exposure of elderly to domestic violence, kinds and forms of violence, frequency, perpetrators and the attitude towards reporting this kind of violence to the authorities. The main aim of the research was to evaluate the influence of certain risk factors that can incite the violence on elderly.

Key words: elderly, violence, perpetrators of violence, violence on elderly, risk factors, causes